

+129941

UDK 792(497.12)(093) Tito

Dušan Moravec

Tito in naša gledališka in filmska umetnost

(Govor na razstavi v Ljubljani — 2. junija 1981)

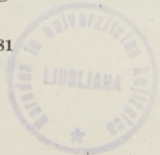
Spoštovani gostje,
tovarišice in tovariši,

nemara bi lahko zelo na kratko in vendarle zanesljivo opredelili odnos predsednika Tita do našega kulturnega razvoja z besedami, da je bil ljubitelj in poznavalec, zvest spremljevalec, strog presojevalec in strpen usmerjevalec umetniškega in znanstvenega dela v deželi, ki jo je vodil štiri desetletja.

Zvest spremljevalec, ki mu v nobenem obdobju njegovega življenja niso bila tuja iskanja in prizadevanja, uspehi in tudi spodrsljaji na domala vseh področjih kulturnega življenja jugoslovanskih narodov. Spremljal in spodbujal je mlado rast, temelječo na zdravem izročilu preteklosti in oplojeno s pridobitvami revolucije in sodobnega socialističnega razvoja, prav v vseh obdobjih in skladno z vsemi svojimi položaji: kot prvi vojak naše revolucije, kot šef države in partije, kot ena izmed osrednjih postav v areni svetovnega političnega dogajanja, zavedajoč se že v času osvobodilnega boja, kako neprecenljiv pomen ima prebujenje kulturne zavesti pri slehernem borcu, ali pa pozneje, kako odločilno lahko sodeluje umetnost pri utrjevanju ugleda mlade socialistične Jugoslavije v svetu.

Strpen usmerjevalec, ki je že v letih osvobodilnega boja in revolucije, v številnih govorih in razgovorih takoj po osvobojenju in domala do poslednje ure zagovarjal svobodo umetniškega ustvarjanja, odklanjajoč enosmerno ali, kot je sam dejal že po prvem književniškem kongresu 1946. leta, uniformirano literaturo; nikoli se ni zavzemal za nekritično opisovanje ali lepševanje današnje stvarnosti niti obdobja revolucije, hkrati pa je vselej zavračal težnje posameznikov, da bi pod krinko ustvarjalne svobode nastajala umetniška dela, ki bi napadala osnovne cilje naše revolucije ali bi poskušala gesla o ustvarjalni svobodi uporabiti za politično orožje proti pridobitvam osvobodilnega boja.

Gledališče in film sta bila vselej deležna posebne pozornosti in naklonjenosti, lahko bi rekli celo ljubezni predsednika Tita in ta ni temeljila zgolj na spoznanju o izjemni vplivnosti takega sredstva moderne komunikacije, čeprav

PO 4742/100

je pri filmu tudi to poudarjal, ampak tudi na osebnem, celo intimnem odnosu do te veje umetnosti. Pogosto je poudarjal pomen, ki ga je imelo v preteklosti gledališče pri prebujanju in oblikovanju nacionalne zavesti, nič manj pa njegovo današnjo vlogo, ko mora biti gledališče v samoupravni socialistični skupnosti tudi resničen pobornik progresivne družbene zavesti in humanističnih odnosov.

V publikaciji, pripravljene hkrati s to razstavo, so ohranjena številna pričevanja umetnikov, ki so se srečavali s predsednikom Titom, raznorodna pričevanja in anekdotični zapisi; nemara niso vsi do kraja zanesljivi v nadrobnostih, vsi pa pričajo o njegovi izjemni skrbi za razcvet in zdravo rast te veje umetnosti, hkrati pa tudi o njegovi neposrednosti in sproščenosti pri srečanjih z ustvarjalci. Šefi držav, kronane in nekronane glave, so tudi že prej, v svetu in pri nas, sprejemali umetnike in jim z visokega piedestala izkazovali svojo naklonjenost. Srečanja s Titom pa niso bila niti visokostna niti zgolj protokolarna, bila so, najpreprosteje rečeno, tovariška — po prvem nagovoru so padle pregraje, splahnela je trema in sogovorniki so se počutili enakovredne in cenjene, ko jih je predsednik sprejemal po uspehih nastopih, gostovanjih, festivalskih prireditvah ali strokovnih zborovanjih. Ni prikrival, da si celo želi njihove družbe, da so mu taki neposredni pomenki hkrati oddih, zanimal se je za podrobnosti njihovega dela, za načrte, pa tudi za stiske v osebnem življenju; ob novih nastopih se je spominjal njihovih vlog in osebnih srečanj z njimi pred leti in desetletji.

Popisana je dolga vrsta takih srečanj z domačimi igralci in režiserji in z znamenitimi umetniki svetovnega odra in filma, ki jih je predsednik republike rad sprejemal ob njihovih obiskih naše države. Rad se je znova sestajal z ustvarjalci, ki jih je poznal še iz partizanskih igralskih skupin ali celo iz predvojne ilegale; nič manj mu niso bili blizu mladi umetniki, ki so se v povojnih letih naglo uveljavljali; in, ne nazadnje, med tujimi znamenitimi postavami še posebej tisti, pri katerih je spoštoval tako njihovo visoko umetniško raven kakor človeško pokončnost.

Naj spomnimo samo na dva primera: na Bojana Stupico in na Orsona Wellsa.

S Stupico sta se dvakrat srečala že v umetnikovem predvojnem ljubljanskem domu, ko je neznanilegalec v njem našel priložnostno zavetje. Malo sta vedela drug o drugem, še manj sta spraševala, obema pa je ostalo tudi to nenavadno srečanje dragoceno izhodišče za poznejše skupno delo. V prvih povojnih letih sta, če smemo tako reči, skupaj gradila Jugoslovansko dramsko gledališče v Beogradu — Tito je dal pobudo, Stupica jo je uresničil. In potem neštivilna delovna, tovariška in prijateljska srečanja, najpogosteje ob novih znamenitih dogodkih na odru tega gledališča in po njih.

Med svetovljani pa je imel predsednik Tito poseben odnos prav do Orsona Wellsa. Cenil je, kot pripoveduje režiser Bulajić, njegov šarm in odprtost, duhovitost in iskrenost, saj je vedno govoril tako, kakor je mislil. Videl je v njem znamenitega umetnika in prizadeval si je, da bi delal tudi pri nas. Posebno spoštovanje pa mu je zbudil tudi kot človek progresivnega duha, ki je sredi vihre in zmede, že dvainštiridesetega leta, javno zastavil svojo besedo in razkrival resnico o osvobodilnem boju in o tem, kdo se na Balkanu bojuje proti zavojevalcu in kdo na njegovi strani, resnico o naši revoluciji in o boju za novo Jugoslavijo.

O vsem tem in še o mnogočem govori razstava, ki sta nam jo pripravila Muzej pozorišne umetnosti Srbije in Slovenski gledališki in filmski muzej. Ohranjeni so dokumenti o prvih srečanjih vrhovnega komandanta s člani Gledališča narodnega osvobojenja Jugoslavije — najstarejši posnetek je bil narejen že jeseni 1942. leta na Mliništu, potem v Bosanskem Petrovcu in v Jajcu, partizanski igralci in pevci pa so spremljali svojega komandanta in maršala prek Visa vse do osvobojenega Beograda. Tam in v drugih jugoslovanskih središčih so nastajala pričevanja o srečanjih z domačimi ansambli in posamezniki ob znamenitih predstavah, jubilejih, gostovanjih, ob Dubrovniških poletnih igrah ali ob Sterijevem pozorju, ki jima je bil predsednik vrsto let pokrovitelj.

Nič manj pomembni pa niso dokumenti o njegovih srečanjih z gosti — s kitajskimi umetniki po predstavi 1955. leta, z moskovskimi Hudožestveniki in s člani Shakespearovega gledališča iz Stratforda leto dni kasneje ali pa s slovenskim ansamblom iz Trsta po gostovanju v Beogradu, če spomnimo samo na nekaj primerov.

Četudi je na ogled le omejen izbor ohranjenih fotografij, nam razgrinja razstava dragocene dokumente, ki z nove strani osvetljujejo izjemno osebnost predsednika Tita in njegove vezi z gledališko in filmsko umetnostjo, z domačimi in tujimi gledališkimi in filmskimi ustvarjalci.

Tito et l'art de théâtre et de cinéma yougoslaves

Ce fut par ce discours-ci que Dušan Moravec, académicien et ancien directeur de Musée du théâtre et du cinéma slovènes inaugura l'exposition sur le rapport de Tito envers l'art de théâtre et de cinéma slovènes qui avait été préparée par le Musée du théâtre et du cinéma slovènes. Dans son discours, il caractérisa le rapport de Tito envers notre évolution culturelle en disant qu'il était connaisseur et amateur, accompagnateur fidèle, juge sévère et dirigeant patient de la création artistique et scientifique dans notre pays qui fut dirigé par lui pendant quarante ans. Il dit quelques mots sur le contenu de la publication parue à l'occasion de l'exposition rappelant surtout de nombreuses évocations des artistes sur les rencontres avec Tito, particulièrement celle du président avec le metteur en scène Bojan Stupica et l'acteur Orson Wells. En présentant les documents exposés, monsieur Moravec évoqua particulièrement les rencontres de Tito avec les artistes chinois, avec les membres de Hudožestvo de Moscou, avec les membres du théâtre de Shakespeare de Stratford et avec le groupe du théâtre slovène de Trieste.